

DEPREM BİLİMLER VE FELSEFE SEMPOZYUMU

Odamız ve ODTÜ Felsefe Bölümü tarafından düzenlenen "Deprem Bilimler ve Felsefe" sempozyumu 10-11 Aralık 2003 tarihinde ODTÜ Kültür ve Kongre salonlarında gerçekleştirildi.

Odamızın 30. yıl etkinlikleri kapsamında dönem içinde programa alınan bu etkinlik; deprem olgusuna salt yerbilimsel bir yaklaşım değil tüm bilimleri kapsayan ve toplumsal yaşamda bilimin yol göstericiliğini başat kılmayı amaçlamıştı. Felsefe Bölüm Başkanı Ahmet İNAM'ın söylemiyle sempozyum dünyada ilk kez depremi; jeolojik, sosyolojik, psikolojik, tıp ve hukuk etiği ve felsefi bir yaklaşımla ele aldı. 1999 Marmara depremlerinden bugüne geçen 4 yılı aşkın sürede depremin yol açtığı sosyal kültürel travmaların aşılabilmesinde bu yaklaşımın ilgili-sorumlu kişi, kurum ve kuruluşlarda eksik olması sanırız yanlış bir tespit olmasa gerek.

Sempozyuma, katılım ve ilginin azlığı içeriğinin zenginliğine karşın bu yaklaşımların içselleştirilemediğini betimler gibiydi. TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası olarak bilimin en geniş kitlelerle buluşmasını hedefleyen anlayışımız gereği bundan sonrada aynı etkinliklerimize bıkmadan usanmadan devam edeceğiz. Sempozyum 11 konferans çağrılı konuşmacıların katılımıyla gerçekleştirildi. Sempozyumda ayrıca Başkanlığını Oda Başkanımız Aydın ÇELEBİ'nin yaptığı, ODTÜ Sosyoloji Bölümünden Mehmet ECEVİT, AÜ Tıp Fakültesinden Yasemin YILDIZ, ODTÜ Felsefe Bölümünden Ayhan SOL, Ulusal Deprem Konseyi Üyesi ve ODTÜ Şehir Planlama Bölümünden Murat BALAMİR ve İstanbul Milletvekili Kemel KILIÇDAROĞLU'nun konuşmacı olarak katıldığı "Deprem: Toplumsal ve Etik Yaklaşımlar" başlıklı bir panel düzenlenmiştir.



Felsefe Bölüm Başkanı Ahmet İNAM'ın söylemiyle sempozyum dünyada ilk kez depremi; jeolojik, sosyolojik, psikolojik, tıp ve hukuk etiği ve felsefi bir yaklaşımla ele aldı.

Sempozyum ve panel süresince tüm konuşmacıların konferansları kayda alınmış olup, bu çözümler kitaplaştırılarak kamuoyuna sunulacaktır.

2 gün süren sempozyumda Ulusal Deprem Konseyi Başkanı Tuğrul TANKUT, Konsey Üyesi Nuray KARANCI, ODTÜ'den Bahattin AKŞİT, Ahmet İNAM, Ayhan SOL, Halil TURAN, Yıldız Teknik Üniversitesi'nden Şükrü ERSOY, depremedelerin gönüllü hukuk müşaviri Erbay YUCAK, TTB'den Murat CİVANER, AÜ İletişim Fakültesinden Çiler DURSUN, Odamız YK Üyesi Ramazan DEMİRTAŞ konferanslar vermiştir.

Sempozyum açılışını düzenleme kurulu adına Oda Genel Sekreteri İsmet CENGİZ yaptı. Daha sonra kürsüye çıkan ODTÜ Felsefe Bölüm Başkanı Ahmet İNAM, yerkürenin tektoniği ile insanın tektonik yapısından hareketle, yerkürenin depreştiği gibi insanında depreşmesi gerektiğini bunun insanın depremlerle varlık olarak varoluş sorunsalının kaynağına inmesinin ancak böyle mümkün olacağını belirtti.

Odamız adına konuşan Aydın ÇELEBİ'den sonra ODTÜ Rektörü Prof. Dr. Ural AKBULUT Sempozyumun Oda-Üniversite ilişkisinin güzel bir örneği olduğunu vurgulayarak, deprem gerçeğinin multidisipliner olarak ele alınmasının önemine dikkat çekti.

(1) İsmet CENGİZ ve (2) Aydın ÇELEBİ'nin konuşma metinleri aşağıda verilmiştir.

(1) Sayın Konuklar Değerli Meslektaşlar,

TMMOB JMO'su ile ODTÜ Felsefe Bölümünün birlikte düzen-

lediği "Deprem, Bilimler ve Felsefe" sempozyumu- na hoş geldiniz." Sempozyum düzenleme kurulu adına sizleri saygıyla selamlıyorum.

9000 yıllık geçmişi göz önüne alındığında dünya ölçeğinde insanlığın avcılık ve toplayıcılıktan yerleşik hayata geçişinin dolayısıyla kentleşmenin birkaç örneğinden biri olan Anadolu, aynı zamanda bilim ve felsefenin de merkezi kabul edilmektedir. M.Ö.585 yılında ilk güneş tutulmasını Batı Anadolu'da Milet' de gözleyen Tales aynı zamanda Anadolu'nun ilk doğa felsefecileri arasındadır. 2500 yıl önce akıl yolu ile doğayı gözlemlememle anlama ve mühendislik uygulamaları ile değiştirmek çabalarının ruşeymlerinin gözlemlendiği coğrafyamızda bugün depremlerin hala "taktiri ilahi" olarak algılanması bilim ve felsefeden uzak bir toplum yaratılmasının doğal bir sonucu olsa gerek.

Değerli Konuklar Sevgili Meslektaşlar,

1999 Doğu Marmara depremlerinin üstünden 4 yıl geçmesine rağmen akıl bilim mühendislik il- kelerinin başat olduğu önlemler alınmadı. Dep- remin yarattığı doğal faylar toplumsal fayları da tetikledi. İnsanlarımızın yaşadığı psikolojik trav- malar sosyal ve kültürel sorunlar hala aşılamadı.

Yerbilimcilerin, bir fayın ani hareketiyle oluşan doğal bir olay olarak tanımladıkları depremin in- san yaşam üzerindeki etkileri dikkate alındığında depremlerin doğal oldukları kadar toplumsal olay- lar olduğunu söylemek çok yanlış olmayacaktır. **Diğer yapay ve doğal felaketlerden farklı olarak deprem en çok "uygar" insanı tehdit eder. Bu ne- denle deprem, doğal bir olay olarak ele alınıp sa- dece doğa bilimlerinin etkinlik alanıyla sınırlan- dırılmaz. Deprem toplumsal, kültürel ve varoluşsal sorunların kaynağı olabilir.**

Jeoloji Mühendisleri Odası olarak bilimin top- lumsal yaşama içselleştirilmesi ve toplumsal yöne- limlerimizde yol gösterici olması ülkemiz gereği deprem gibi meslek alanlarımızı ilgilendiren bir doğa olayının sosyal ve kültürel boyutlarını deği- şik bilim dallarının yardımıyla kamuoyu gündemi-

ne taşımak istedik. Bu nedenle sempozyum, dpre- mi doğa ve sosyal bilimleri, mühendislik, felsefe, açısından irdelemeyi amaçlamaktadır.

Jeoloji Mühendisleri Odasının 30, ODTÜ Fel- sefe Bölümünün 20 yılına denk düşen bu sempo- zyumun, bugünlerde hükümetçe çıkarılan yasal dü- zenlemelerle ülkemizde egemen kılınmaya çalışı- lan dinsel düşünün ve hortlatılmaya çalışılan orta- çağ zihniyetinin akıl, bilim ve felsefe yolu ile tari- hin derinliklerine gömmesi temennisiyle, sizlere tekrar hoş geldiniz diyor sempozyuma emeği ge- çenleri kutluyorum.

Saygılarımla

(2) AYDIN ÇELEBİ (Jeoloji Mühendisleri Odası Başkanı)- Sayın konuklar, değerli meslektaşlar, sevgili öğrenciler; sizleri Jeoloji Mühendisleri adı- na saygıyla selamlıyorum.

1999 yılında yaşanan depremler, sadece büyük mal ve can kaybına yol açmadı, aynı zamanda top- lumsal, felsefi, ekonomik, siyasi ve yönetsel açı- dan, hazırlıksız olduğumuzu da açığa çıkardı. Ya- şanan acılardan her "musibette bir nasihat vardır" diyerek, bir ders çıkartılmasını bekledik. Ancak bunca yıkıma karşın, deprem gibi bir doğa olayının afete dönüşmemesi için, gerekenleri yaptığımızı söyleyemiyoruz.

Deprem bir doğa olayıydı, nedenleri biliniyor- du; ülkemizin jeolojik konumu nedeniyle bilimsel kaderimiz olan, kaçınılmaz bir olguydu. Üstelik ül- kemizin deprem açısından riskli bölgeleri, meslek- taşlarımızca daha 1940'lı yıllarda Kuzey Anadolu fayını tanımlayan Prof. Dr. İhsan Ketin ve 1970'li yıllarda Doğu Anadolu'nun fayını tanımlayan Esen Arpat tarafından yapılan çalışmalarla ortaya konul- muştur.

Yani depremlerin nerede olabileceği büyük bir ölçüde biliniyordu. Depremlerin hangi aralıklarla gerçekleşeceği konusunda da hatırı sayılır bir bilgi- ye sahiptik. Ancak ne yazık ki, bu bilimsel bilgi, ül- kemizin yerleşim, yapılaşma ve sanayileşme politi-

kalarına yol gösterememişti. Kaldı ki hatırlarsınız, askeri tesisleri bile bir fay hattı üzerine kurmakta bir beis görmemiştik. Demek ki, sadece bilmek yetmiyordu, hurafeye, dogmaya, sömürüye, ranta, spekülasyona değil; akla, bilime, plana dayalı ve insanı merkez alan ekonomi politikalar gerekiyor. 17 Ağustos belki bu bilim sıçramasını yaratır diye umutlandık; yasa yapıcıların doğa-insan ilişkisinde, doğayı insanla barışık kılacak düzenlemeler yapmalarını bekledik; İmar Yasası, Afetler Yasası, Yerel Yönetimler Yasası akıl, bilim ilkeleri ışığında artık yeniden düzenlenir diye umutlanmıştık; can ve mal güvenliğini, toplumun çıkarlarını esas alan denetim yasaları oluşturulur ya da var olanlar değiştirilir diye düşünmüştük. Ancak üzülecek belirtilim, bunlardan hemen hiçbiri gerçekleşmedi. 17 Ağustostan sonra depremler, bildiğiniz gibi Afyon'da, Çankırı'da, Pülümür'de, Bingöl'de yine yüzlerce can aldı. Maddi ve manevi yıkımlar yaşandı. En büyük kentimiz deprem riski altında, olası deprem zararlarını azaltacak yasal ve idari düzenlemeler bir türlü gerçekleştirilemiyor. Her depremden sonra vaat edildiği halde, daha Marmara depremlerinin yarısı sarılmış değil, depremedeler kaderleriyle baş başa. 15 milyon nüfusu olan İstanbul kadercı bir sessizlikle depremini bekliyor; en iyimser tahminlerle 10 binlerce can yitimi ve onlarca milyar dolarlık yıkım öngörülüyor. Birkaç milyar borç kredi alabilmek için insanlarımızın savaşa sürece kararlar alındığını düşündüğümüzde, sadece olası maddi kaybın ülkemiz için taşıdığı önem anlaşılabilir.

"Deprem bir doğa olayıdır" dedik, dünyada her yıl ortalama 10 yıkıcı depremde yaklaşık 20 bin can kaybı ve büyük ekonomik yıkımlar yaşanıyor. Yine, her yıl 12 milyon küçük depremler oluyor. Bu dünyamız için, yer kabuğu için olağan bir olay. Bu doğa olayı her zaman felaketler yaratmıyor. Çoğu kez, kimi durumlarda verimli ovalar, kimi maden yatakları, sıcak su kaynakları, göller ve benzeri gibi nimetler de depreme neden olan hareketler ve -çokça artık popülerleşen ismiyle- faylar sayesinde oluşabiliyor. Bir anlamda yer kabuğunun kendisini yenilemesi ve canlı kalmasını sağlayan bir doğa olayı deprem. Nasıl oluyor da bu doğa olayı bir felakete dönüşebiliyor!¹ Tarih ders alması-

nı bilmeyenler için elbette bir tekerrürden ibaret. Oysa insan yaşadıklarından ders çıkartıp, sonrası için önlemler oluşturabilme yeteneğiyle diğer canlılardan ayrılıyor. İnsan doğayı sadece üç boyutta algılayan bir yaratık değil; aynı zamanda kuşaktan kuşağa aktardığı yaşanmışlıklarıyla, deneyimleriyle sonuçta tarih bilinciyle, yaşamını devam ettirmeyi kurguluyor ve gerçekleştiriyor. Bilim insanın doğayla ilişkisinin elde ettiği bu deneyimlerin kavramlaştırılması, sistematize edilmesi, kuralların araştırılması ve bulunması anlamına geliyor.

Sayın Konuklar Değerli Meslektaşlar,

Doğa olaylarının temelinde yatan yasaların araştırılması bilimin konusunu oluşturuyor. Mühendislik bu yasaların insan yararına kullanılmasını anlatıyor. Yani bilim somutun zenginliğinde bir soyutlama çabasıysa, mühendislik soyutun somutlanmasını ifade ediyor. İnsan bildikçe, öğrendikçe doğayla ilişkisini olumlayabiliyor, bu anlamda doğaüstü güçlere tutsaklıktan bağımsızlaşıyor, özgürleşiyor; sonuçta, doğanın edilgen bir yaratığı olmaktan sıyrılıyor, insanlaşıyor.

insanın insanlaşması ve yapabilme özellikleriyle birlikte geliyor. Toplumların deviniminde önemli bir unsur olan üretici güçlerle, bilimdeki bu kuramsal ve uygulamalı ilerlemelerden etkilenecek geliyor. Üretici güçlerin gelişimi, üretim biçiminin giderek toplumsal düzenin değişimine yol açıyor. Bu süreç insanoğlunun düşünsel evrimine de yansıyor. Doğa olayları karşısında çaresiz kalmış insanın, sihirsel düşünüşünden, dinsel düşünüş ve nihayet akla, gözleme, deneye ve sorgulamaya dayalı bilimsel düşünüşe bu evrimle varılıyor.

Binlerce yıllık insanlaşma sürecini belki, birkaç cümlede özetlemek olası değil; ancak insanlığın ve bilimin bu muazzam girişimine karşın "milenyum" da denilen üçüncü bin yılın şafağında, jeolojik konumu nedeniyle depremin bilimsel bir kader olduğu ülkemizde, 10 binlerce canın yitirilmesini, milyarlarca dolarlık maddi hasarı olağan karşılamak, hele hele "ne yapalım altımız çürükmüş" diyebilmek hiç kabul edilemez.

İnsanlık tarihinde ikiz bireylerin kuşlar gibi birbirinden ayırt edilemez oldukları için, kuş sayıldıkları toplulukların, yaşadığı *biliniyor*. *Kuşlar yuvalarını* yükseklerde yaptıkları ve gökyüzünde gezindikleri için, tanrıların çocukları oldukları düşünülüyor. Timsahlar da kuşlar gibi yumurtladıkları için, sonuçta timsahların ikiz insanların akrabaları olduğuna inanılıyor. Buradan ikiz olmayan kişilerin timsahları yiyebileceği ancak, ikiz insanların akrabaları olan timsahları yemelerinin günah olduğu çıkarılmasına varılıyor. Bu ilkel analogik düşünüş dönemi, insanın doğaya egemen olmadığını, insan-doğa ilişkilerinin düzensiz ve rastlantısal olduğu, insanın doğadan korktuğu, korktuğu için de rüzgar, fırtına, deprem, güneş, timsah, deniz ve benzeri, doğa olayları ve nesnelere tanrı olarak bellediği bir çağa karşılık geliyor. Bu anlamda, bilim ve mühendislik tarihi, insanlığın adım adım korkuyu da yenmesinin tarihidir. Gel gör ki, hiç de rastlantısal olmayan Kuzey Anadolu fayının yıkıcı deprem oluşturma özelliği 50 yıldır bilinmesine karşılık, bu bilginin yerleşim ve sanayileşme politikalarına yön vermemiş olmasıdır. Bu nokta sadece bilmenin yeterli olmadığını gösteriyor. Her şeyden önce bilginin topluma içselleşmesi gerekiyor. Yaşanan büyük depremler sonrasında bir üniversitemizde yapılan araştırmada, öğrencilerden büyük bir bölümünün depremin takdiri ilahi olduğunu söylemeleri bu anlamda önemli bir göstergedir.

Günümüzden yaklaşık 2500 yıl önce doğa olaylarını, doğanın içinden, maddi olarak, akıl ve gözleme dayanarak açıklamaya çalışan Thales'lerin, Anaksimenes'lerin yaşadığı, bu anlamda bilim ve felsefenin ana yurdu sayılan bu topraklarda, depremin hâlâ takdiri ilahi ve tanrının gazabıyla açıklandığı ve bu anlayışın siyasi yaşamımızdaki etkinliği düşünülürse, sorunun temeli ve büyüklüğü anlaşılabilir.

Her şeyin cevabını verdiği sayılan dinsel düşünüşe karşın, her şeyi bu arada dogmayı ve bilgiyi de sorgulayan felsefenin, 12 Eylül 1980 darbesinden sonra, zorunlu ders olmaktan çıkartılmış olmasını ancak bu çerçevede değerlendirebiliyoruz. Aynı şekilde doğa olaylarının temelinde yatan maddi nedenleri araştıran, 1930'larda liselerde

okutulan jeolojinin eğitim programlarından çıkarılmış olması, 1950'lerden bu yana hurafe ve dogmalara dayalı eğitim sisteminin bu anlamda amacına ulaştığını gösteriyor. Bugünlerde *ülke* gündemini hâlâ kuran kurslarının işgal edebilmesi, bu akıl tutulması sürecinin devam ettiğini betimliyor.

Bir diğer önemli nokta, bilginin doğa-insan ilişkisini, doğayı insana dost kılacak düzenlemelere dönüştürmesidir. Bu da toplum adına yöneten, toplumun genel ve ortak çıkarlarından, erinç ve gönençinden sorumlu olduğu varsayılan, devletin asli görevi oluyor. Bu açıdan bakıldığında da, akıl, bilim ve toplumsal çıkar yerine, maddi ve politik rantın, faydacılığın temel alındığı, günün kurtarıldığı imar yasalarının ve imar affi uygulamalarının, denetim yasalarının, doğa olaylarını afete dönüştüren araçlar haline geldiğini, hep birlikte görüyoruz.

Sayın konuklar, değerli izleyiciler; anlattıklarım aşlında bir karamsarlığı ifade etmiyor. Yaşanan tüm olumsuzlukların aşılması, akla ve bilime dayalı bir felsefi temeli ve felsefeyle sorgulanan akılcı ve bilimsel bir yaklaşımı zorunlu kılıyor. Çünkü, akıl ve bilim sömürü ve rant içinde araç olabiliyor, meze olabiliyor. Yetmiyor emeğe, eşitliğe, adalete ve barışa dayalı bir siyasal iklimin yeşermesi gerekiyor. Çünkü, akıl ve bilim ve mühendislik ancak böylesi bir iklimde, insanı doğanın, doğayı insanın ve nihayet, insanı insan esaretinden kurtaracak ve özgürleştirecektir.

Bu çerçevede Sempozyumda farklı bilim disiplinlerinden, katılımcıların sunacağı bildiri ve görüşlerin, insan doğa ilişkisinin, felsefenin, aklın ve bilimin ışığında düzenlenmesi ve bilimin topluma içselleşmesi sürecine katkılar sağlamasını diliyorum.

Jeoloji Mühendisleri Odasının otuzuncu, OD-TÜ Felsefe Bölümünün kuruluşunun yirminci yılındaki, bu bilimsel ortaklaşmaya sağladıkları katkı ve destekleri nedeniyle Sayın Rektör ve Sayın Bölüm Başkanımıza şükranlarımı sunuyorum. Sempozyum Düzenleme Kuruluna ve katılımcılara sınırlı bir zaman aralığında göstermiş oldukları üstün özveri ve çabaları için teşekkür ediyor, izleyicilere yararlı olmasını diliyorum, saygılar sunuyorum.